

Çeviri: Ahmet Angın

ZORBA

ROMAN

NIKOS
KAZANCAKIS

NIKOS KAZANCAKIS
Zorba

CAN MODERN

Zorba, Nikos Kazancakis

Vios kai Politeia tou Alexe Zorba

Yunanca aslından çeviren: **Ahmet Angın**

Dizi editörü: **Şirin Etik**

Mizanpaj: **Bahar Kuru Yerek**

Kapak tasarımı: **Utku Lomlu / Lom Creative**

Bu kitap ilk olarak 1946 yılında P. Dimitrakou tarafından yayımlanmıştır.

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Ekdoseis Kazantzakis, 1973

© 1982, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Ciltli 1. basım: 2019

3. basım: Ağustos 2023, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

ISBN 978-975-07-4140-1

İç baskı ve cilt: Levent Ofset Basım ve Ambalaj Sanayi A.Ş.

Fatih Caddesi, Karadal Sokak, No:13

Merter/Güngören, İstanbul

Sertifika No: 45163

Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com - yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

NIKOS KAZANCAKIS

ZORBA

ROMAN

Yunanca aslından çeviren:

Ahmet Angin

♥can

Nikos Kazancakis'in
Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yeniden Çarmıha Gerilen İsa, 1982

Kardeş Kavgası, 1985

Kaptan Mihalıs, 1993

El Greco'ya Mektuplar, 2003

Günaha Son Çağrı, 2003

İspanya, Yaşasın Ölüm, 2019

Yokuş, 2022

Yılan ve Zambak, 2023

N İ K O S K A Z A N C A K İ S

1883'te Girit'in Heraklion kentinde doğdu. Atina Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra hukuk doktorasını veren Kazancakis, felsefi açıdan ünlü düşünür Henri Bergson'dan etkilendi. Lenin Barış Ödülü'ne değer görüldü; 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü bir oy farkla kaybetti. Goethe ve Dante'nin yapıtlarını Yunancaya çevirdi; Homeros'un *Odysseia* destanına 33.333 dizelik bir devam yapıtı yazdı. Türkçeye çevrilen yapıtları arasında *Kaptan Mihalis, El Greco'ya Mektuplar, Kardeş Kavgası, Günaha Son Çağrı, Yeniden Çarmıha Gerilen İsa, Zorba ve İspanya, Yaşasın Ölüm* sayılabilir. Kazancakis, altmışlılarındayken İkinci Dünya Savaşı yıllarında kaleme aldığı *Zorba* romanıyla uluslararası üne kavuştu. 1957'de öldüğünde, doğduğu kent Heraklion'daki kale burçlarından birinin altına gömüldü. Mezar taşına, "Hiçbir şey ummuyorum, hiçbir şeyden korkmuyorum, özgürüm," sözleri yazıldı.

A H M E T A N G İ N

1919'da Girit'in Hanya kentinde doğdu. Haydarpaşa Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra İzmir'de gazeteciliğe başladı. Uzun yıllar *Demokrat İzmir* gazetesinin başyazarı ve genel yayın müdürü olarak görev yaptı. 1965'te *Kirpi* adlı mizah dergisini çıkardı. *Milliyet Genel Kültür Ansiklopedisi* ve *Meydan-Larousse*'ta çevirmen olarak çalıştı. Yunanca ve Fransızcadan 35 kadar çevirisi bulunan Angin, 1977'de İstanbul'da öldü.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Çok sevdiğim bir işçi olan Aleksî Zorba'nın hayatını ve yaşama düzenini yazmayı çok kez istemişimdir.

Hayatımda bana en çok iyiliği dokunan şeyler, gezilerle düşler olmuştur. Ölü ya da diri insanlardan, savaşmamda bana yardım edenler çok azdır. Ama ruhumda en çok iz bırakan insanları saptamak isteseydim, herhalde üç-dört ad sayabilirdim: Homeros, Buda, Bergson, Nietzsche ve Zorba. Bunlardan birincisi, benim için, ölümsüzlüğü kurtarıcı bir ışıkla aydınlatan, candan yapılmış parlak bir göz (Güneş Kursu gibi) olarak kalmıştır; Buda dünyanın, içinde boğulup kurtulduğu dipsiz bir göldü; Bergson beni, gençliğimde her biri benim için birer işkence olan, çözülmesi olanaksız felsefe sorunlarından kurtardı; Nietzsche ise, yeni acılarla zenginleştirdi beni ve bana sıkıntıyı, acıyı ve kararsızlığı gurura çevirmeyi öğretti; Zorba ise, hayatı sevmeyi ve ölümden korkmamayı öğretmiştir bana!

Eğer bugün, dünyada bir ruh kılavuzu, Hintlilerin dediği gibi bir *guru*, Aynaroz papazlarının dediği gibi bir *yeronda* seçmem gerekseydi, kesinlikle Zorba'yı seçerdim.

Çünkü, mürekkep yalayan bir insanın kendini kurtarması için neye gereksinmesi varsa, hepsi onda vardı; uzaktaki besinini ok gibi yakalayan o ilkel avcı görüşü; rüzgâr, deniz, ateş, kadın ve ekmek gibi, her günün yüzyıllık öğelerine bir bakırlık vermek ve ölümsüzlüğe her zaman ilk kez bakmak konusunda gösterdiği o her sabah yenilenen yaratıcı yalınlığı, elinin sağlamlığı, yüreğinin tazeliği, içinde ruhtan daha kuvvetli bir güç varmış gibi, kendi ruhu ile alay etmek yolundaki baba-yiğitliği ve son olarak kritik anlarda, Zorba'nın ihtiyar göğsünden kurtarıcı olarak fıskıran, insanın benliğinden daha derin bir kaynaktan çıkan, her zaman yeni, pürüzsüz gülüşü; zavallı ve korkak insanın kendi hayatçığını yarım yamalak güvenlik altına alma yolunda çevresine diktiği ahlak, din ve vatan gibi çitleri yıkmak için o silkinir ve yıkardı da...

Bunca yıldır kitaplarda öğretmenlerin kudurmuş ruhumu doyurmak için, beni hangi besinle beslediklerini ve Zorba'nın birkaç ayda, bana nasıl, aslanca bir besini verdiğini düşündüğümde içimdeki acıyı ve kızgınlığı güçlükle önleyebiliyorum. Bir bakıma, hayatım mahvolup gitmişti. Bu "ihtiyar"la çok geç karşılaşmıştım ve hâlâ içimde kalan, kurtulabilecek şeyler çok azdı. Büyük dönüş, cephenin tam değişmesi, "patlama" ve yenilik olmadı. Artık çok geçti. Böylece Zorba, benim için hayatın yüksek bir örneği olacağına, yazık ki, alçalıp birkaç kâğıdı karalayayım diye, bir felsefe konusu durumunu aldı.

İnsana hayatı sanat yaptıran o acıklı üstünlük, et yiyen birçok canlıda yıkıntıya neden olur. Çünkü, böylece şiddetli maraz, bir yer bularak göğüsten çıkar ve ruh hafifler; ruh hafiflediği için de artık boğmaz, gövde gövdeye boğuşma zorunluluğu duymaz, hayatla eylem arasına girip şiddetli marazının havada halka halka sönüşünü seyreder ve sevinir.

Yalnız sevinmekle de kalmaz, aynı zamanda apaçık da olur; ince bir eseri, bir günlük giderilmesi olanaksız ânı (bu, et ve kanı olan sonsuz zaman içindeki biricik andır), sözde olanı yüzyıllık durumuna sokarak gerçekleştirdiğini sanır. Böylece, et ve kemikten oluşan Zorba, benim elimde mürekkep ve kâğıt haline girdi. Ben istemeden, hatta benim aksini istememe karşılık, Zorba'nın hikâyesi içimde kristalleşme yolunu tuttu. İçimde esrarengiz çatışma başlamıştı; önceleri müzikal bir huzursuzluk, ateşli bir sevinç ve hoşnutsuzluk, sanki kanıma yabancı bir madde gibi girmiş de, organizmam onu emerek yemeye ve yok etmeye çalışıyordu. Sözcükler bu ateşli sevincin çevresinde koşmaya, onu çevreleyip kuşatmaya ve bir doku gibi onu beslemeye başladılar. Puslu anılar sağlamlaşıyor, batmış sevinç ve kederler yukarı çıkıyordu, hayat daha hafif bir havanın içinde yer alıyor ve Zorba bir masal oluyordu.

Daha bu Zorba masalına nasıl bir biçim vereceğimi bilmiyordum; roman mı, şarkı mı, çok yönlü düşsel bir "Binbir Gece Masalı" mı olacaktı, yoksa yalnızca ve kupkuru bir biçimde, Girit'in bir kıyısında sözde linyit bulacağız diye toprağı kazarken söylediği sözleri mi yazacaktım? İkimiz de pek iyi biliyorduk ki, bu pratik amaç, insanlığın gözüne atılmış külden başka bir şey değildi. Biz, güneşin bir an önce batmasını, işçilerin

paydos etmesini, kumsalın üzerine uzanmayı, doyum-suz köy yemeğimizi yemeyi, Girit'in sek şarabını içmeyi ve söyleşimize başlamayı bekliyorduk.

Çoğu zaman ben konuşmazdım; bir entelektüel, tıfıl bir çocuğa ne söyleyebilir? Bana Olympos'taki köyünden, karlardan, kurtlardan, komitacılardan, Aya-sofya'dan, linyitten, mermer madeninden, kadınlardan, Tanrı'dan, vatan ve ölümden söz açışını dinler ve birden tıkanıp artık sözler kendisi için yetmez olduğu zaman silkinip denizin iri çakılları üzerinde raks etmeye başladığını görürdüm.

İhtiyar, dik vücutlu, iri kemikli, başı arkada, kuş gibi ufacık ve yusyuvarlak gözlüydü; raks ediyor, çığlıklar atıyor, kaba tabanlarını denize vuruyor ve yüzünü tuzlu suyla ıslatıyordu.

Ancak sesini (hayır, sesini değil, bağırışını) duyarsam hayatımın bir değeri olurdu, şimdi bir afyon tiryakisi gibi kâğıt ve kalemle yaşadığımı, o zaman kan, et ve kemiğimle yaşırdım.

Ama yüreklilik gösteremiyordum. Zorba gece yarısı raks ediyor ve benim de, usluluk ve alışkanlığın düzenli kabuğundan silkinip kurtulmamı, kendisiyle birlikte büyük yolculuklara çıkmamı haykırıyor, ben ise yerimden kımıldamayıp titriyordum.

Hayatımda çok kez utanmışımdır, çünkü hayatın tadı olan yukarıdaki çılgınlığın bana yapmamı haykır-dığı şeyi yapmaktan ruhumu alıkoymuştum. Ama hiçbir zaman, ruhumdan ötürü Zorba'nın önünde olduğu kadar utanmamışımdır.

Bir sabah şafak vakti birbirimizden ayrıldık; ben Faust'a özgü öğrenme hastalığının iyileşmez darbesini yemiş, yine gurbete çıkıyordum; o Kuzey yolunu tuttu

ve zengin bir mermer damarının bulunduğunu söylediği Sırbistan'da, Üsküp dolaylarında bir dağa gitti, paralı birkaç adam buldu, biraz araç gereç satın aldı, işçileri işe sürdürdü ve yine yerin altında delikler açmaya başladı. Kayalar uçurdu, su getirdi, ev yaptı, buruşuk bir ihtiyar olmasına karşın, şen ve güzel bir dul olan Luiab ile evlendi ve ondan çocuğu da oldu.

Bir gün Berlin'de bir telgraf aldım:

Çok güzel bir yeşil taş buldum. Hemen çık gel – Zorba.

Almanya'da büyük bir açlığın egemen olduğu dönemdi. Mark öyle düşmüştü ki, ufak bir alışveriş için milyonları çuvala taşımak gerekiyordu ve lokantaya gidildiğinde, hesabı görmek için kâğıt parayla dolu el çantası açılıp masanın üzerine boşaltılıyordu; öyle günler geldi ki, bir mektup pulu için on milyar mark gerekiyordu.

Ortalıkta açlık, soğuk, eski ceketler, delik ayak-kabılar vardı ve Almanların kıpkırmızı yanakları sararmıştı. Sonbahar rüzgârı esiyor, insanlar sokakta yaprak gibi yerlere seriliyordu. Aldansınlar da ağlamsınlar diye, çocuklara birer parça kauçuk verilerek çiğnetilmekteydi. Polis, geceleri, annelerin çocuklarıyla birlikte boğulmalarına engel olmak ve onları kurtarmak için köprülerde nöbet tutuyordu.

Kıştı, kar yağıyordu. Yanımdaki odada, Sinoloji profesörü bir Alman, uzun bir fırçayı eline almış, Uzakdoğu'nun o güç yöntemiyle, eski bir Çin şarkısını ya da Konfüçyüs'ün bir özdeyişini yazmaya çalışıyordu. Bu durumda, fırçanın ucu, yazanın kalkık duran dirseği ve kalbi, bir üçgen oluşturmalıydı.

Hoşnut bir tavırla şöyle diyordu:

“Birkaç dakika içinde koltuklarımın altı terliyor ve böylelikle ısınıyorum!”

Bu zehir gibi günlerde Zorba'nın telgrafını aldım.

*Çok güzel, yeşil bir taş buldum. Hemen çık gel
- Zorba.*

Önce kızmıştım. Milyonlarca insan, can ve kemiklerine güç verecek bir parça ekmekleri olmadığı için kıvranıp dize gelirken, bize çekilen bir telgraf, güzel bir yeşil taşı görelim diye, bin millik bir uzaklığı aşmamızı istiyordu! Güzelliğe lanet olsun, dedim, çünkü güzellikler kalpsizdir ve insanın acısıyla ilgilenmez.

Ama birden irkildim; kızgınlığım geçmişti bile ve ben, Zorba'nın bu insanlık dışı çağrısının, içimdeki başka bir insanlık dışı haykırışa karşılık verdiğini anladım. İçimdeki vahşi bir kuş, kaçmak için kanat çırdı.

Ama ben kaçmadım. Kaçmayı göze alamadım. Tren binmedim, içimdeki kutsal ve devce çağrıya kulak vermedim, korkusuzca bir akılsızlık yapmadım. Mantığın ölçülü, soğuk ve insanca sesine uydum. Kalem aldım, Zorba'ya yazıp açıklamada bulundum.

O da bana yanıt verdi:

Kusura bakma patron ama, sen bir kâğıt faresisin. Şu zavallı sen de, hayatında bir kez olsun güzel bir yeşil taş görebilirdin, ama göremedin. Vallahi işsizken bir yerde oturuyor ve kendi kendime düşünüyordum, “Cehennem var mı, yok mu?” diye. Fakat dün mektubunu alınca şöyle dedim: “Bazı kâğıt fareleri için kesinlikle bir cehennem vardır.”

Anılar harekete geçti, birbirinin üstüne bindiler; acele ediyorlardı. İşi düzeltmenin zamanı idi. Zorba'nın hayat ve yaşayış biçimini başından ele alacaktım. Ona bağlı bulunan en anlamsız olaylar bile şu anda berrak bir yaz denizindeki renk renk balıklar gibi temiz, hareketli ve değerli yaratıklar olarak kafamda parlıyorlar. Ona özgü hiçbir şey içimde ölmüş değil; sanki Zorba'ya ait olan her şey ölümsüzleşmiş; fakat şu günlerde ani bir huzursuzluk beni sarsıyor: İki yıldır ondan mektup almadım, artık yetmişini aşmış olmalı. Belki de son günlerini yaşıyordur! Kesinlikle son günlerini yaşıyordur, yoksa ona ait olan her şeyi toparlamak, bana ne söylemiş ve ne yapmışsa hatırlamak ve kaçmasınlar diye hepsini kâğıda yansıtmak konusunda bana egemen olan önü alınmaz isteği başka türlü açıklayamazdım. Sanki ölümü, onun ölümünü kaçırmak istiyor gibiyim. Korkarım bu yazdığım, bir kitap değil, bir "güzelleme" olacak.

Ve şimdi görüyorum ki bu kitap, bir güzellemenin bütün belirtilerini taşımaktadır. Tepsi, *koliva** ve kalın bir şeker tabakasıyla süslenmiş, onun üzerine de, tarçın ve bademle ALEKSİ ZORBA adı yazılmış.

Adına bakıyorum, birden sanki Girit'in çivit mavisi denizi çalkalanıyor ve beynim toparlanıyor. Sözler, gülüşler, rakslar, sarhoşluklar, ikindiüstleri alçak sesle konuşmalar, her an beni karşılıyormuş gibi, her an bana veda ediyormuş gibi dikilen yusuvarlak, canlı, çekingen gözler.

Baştan aşağı süslü ölü tepsisine baktığımız za-

---

* Ortodokslarda, kaynatılmış buğday ve şekerle yapılan ve bizim "ölü helvası"na benzeyen bir tür tatlı. (Ç.N.)

man, kalbimizin mağarasında anılarımız nasıl yarasalar gibi salkım salkım sarkarsa, Zorba'nın gölgesi arkasında, ben istemeden, düşkün, çok boyanmış, çok öpülmüş, Girit'in Libya açığındaki bir kumsalda Zorba ile birlikte karşılaştığımız bir kadın da, ilk andan beri, beklenmediği halde belirivermişti.

İnsanın yüreği, kesinlikle içi kanla dolu, üstü kapalı bir çukurdur ve açıldığı zaman hep, çevremizde toplanıp havayı karartan, avutulması olanaksız bütün susamış gölgeler, içip canlanmak için ona koşarlar. Yüreğimizin kanını içmek için koşarlar, çünkü başka bir canlanma yolu olmadığını bilirler. Bugün de, hepsinin önünde, kocaman adımlarıyla öbür gölgeleri aralayarak Zorba koşuyor, çünkü bugün dinsel ayinin kendisi için yapıldığını bilmektedir.

Fakat, kanımızı verelim onlara da, canlansınlar. Bu olağanüstü oburun, işçinin, kadın düşkünü bu ser-serinin biraz daha yaşaması için elimizden geleni yapalım. Hayatımda tanıdığım en rahat ruh, en sağlam vücut, en özgür haykırış onundu.

Nikos Kazancakis

I

ONU İLK KEZ Pire'de tanıdım. Girit'e gidecek vapura binmek üzere limana gelmiştim. Neredeyse sabah olacaktı. Yağmur yağıyordu. Güçlü bir *siroko* rüzgârı esiyor, denizin serpintileri küçük kahveye kadar geliyordu. Camlı kapılar kapalı olduğu için hava, insan soluğu ve adaçayı kokmaktaydı. Dışarısı soğuktu; camlar, insan soluklarından buğulanmıştı. Keçi kılından kahverengi fanilalar giymiş ve burada sabahlamış birkaç denizci, kahve ve adaçayı içiyor, buğulu camlardan denize bakıyorlardı.

Fırtınadan sersemleyen balıklar, dipteki durgun sulara inmiş, yukarıda çevrenin durulmasını, balıkçılar da kahveye sığınmışlar, bu tanrısal keşmekeşin durmasını bekliyorlardı; balıkların korkusu geçsin de oltalara vursunlar diye... Dil, iskorpit ve pisibalıkları gece seferlerinden dönüyor, uyumaya gidiyorlardı.

Şafak sökmekteydi.

Camlı kapı açıldı. Kısa boylu, sarı benizli bir liman işçisi içeri girdi. Başı açık, ayakları çıplak ve çamur içindeydi.

Kocaman, açık mavi pardösü giymiş bir ihtiyar deniz kurdu bağırdı:

“Ee Kostandi, nasılsın be?”

Kostandi kızgın bir tavırla tükürdü:

“Nasıl olalım? Günaydın kahve, tünaydın ev, günaydın kahve, tünaydın ev, günaydın kahve, tünaydın ev! İşte benim hayatım! İş yok!”

Bazıları güldü, bazıları kafa sallayıp küfrettiler.

Falsefe eğitimini Karagöz oyunlarında tamamlamış palabıyıklı biri araya girdi:

“Hayatın kendisi işsiz; lanet olsun, kendisi!”

Yeşilli mavili, tatlı bir ışık pis camlara vurdu, o da kahvenin içine girdi, ellere, alınlara takıldı, ocağa sıçradı, şişeler alevlendi; elektrik gücünü yitirdi; uykusuz ve mahmur kahveci, elini uzatıp lambaları söndürdü.

Bir an süren bir sessizlik oldu. Bütün gözler kalkıp çamurlu güne baktılar. Uğuldayarak kırılan dalgalarla, kahvenin içinde guruldayan birkaç nargilenin sesi duyuldu.

İhtiyar deniz kurdu, içini çekti. Sonra mırıldandı:

“Acaba Kaptan Lemonis ne oldu ulan? Tanrı yardımcısı olsun!” Açık denize kötü kötü baktı:

“Tüh sana, karıkocayı ayıran deniz!” dedi ve ıkınarak bıyığını ısırıldı.

Bir köşeye büzülmüştüm, üşüyordum, ikinci bir adaçayı ismarladım. Uykum vardı. Uyku, yorgunluk ve sabahın verdiği üzüntüyle savaşıyordum. Bakıyor, ba-

kıyordum. Çok koyu, deniz, yağmur ve hasretten oluşmuş bir yansıma kalbimi sarıyordu.

Gözlerimi, hâlâ pruvasına kadar gecenin içine batmış gibi duran büyük bir vapurun siyah küpeştesine dikmişim. Yağmur yağıyor ve ip gibi inen sular, gökyüzü ile çamuru birleştiriyordu.

Ben siyah vapura, gölgelere ve yağmura baktıkça, yavaş yavaş içimdeki acı biçimleniyor; anılar yükseliyor ve o sevgili dost, yağmurla hasretten yapılmış ıslak havada gelip yerleşiyordu. Ne zaman? Geçen yıl mı? Başka bir hayatta mı? Dün mü? Ona veda etmek için bu limana inmişim. Yine yağmuru, soğuğu, vaktin sabaha karşı olduğunu hatırlıyorum; kalbim yine altüst olmuş, kabarıyordu.

İnsanın, sevdiği insanlardan geç ayrılması zehirdir! İnsanın, bıçakla keser gibi, kendisi için doğal bir iklim olan ıssızlıkta yine yapayalnız kalması daha iyi. Fakat o yağmurlu şafakta ben dostumdan ayrılamıyordum. (Bunun nedenini sonradan ve içim yanarak çok geç anladım.) Onunla birlikte vapura binmiş, kamasında, saçılmış valizler arasında oturmuştum. Ona uzun uzun bakıyor, dikkatini başka yana çevirdiği zaman, yüzünün çizgilerini, o parlak, yeşilli beyazlı gözlerini, tombul ve genç yüzünü, ince, taze ifadesini, hepsinin üstünde de o uzun, soylu parmaklarını süzüyordum.

Bir ara bakışlarımın, üzerinde kaçakça ve emermiş gibi durduğunu fark etti; sıkıntısını gizlemek istediği zamanki alaycı bakışıyla baktı. Beni süzdü, anladı. Ve ayrılığın acısını dağıtmak için alaycı bir gülümseyişle sordu:

“Ne zamana kadar?”

“Ne, ne zamana kadar?”

“Ne zamana kadar kâğıt yiyip mürekkep yalayacaksınız? Benimle birlikte gel, orada, Kafkas’ta, ırkımızdan binlerce insan tehlikede; gel, onları kurtaralım.”

Sonra, o soylu tasarısıyla alay edermiş gibi gülmeğe koyuldu.

“Onları belki kurtaramayız,” diye ekledi. “Ama kurtaralım derken, biz kurtuluruz. Öyle değil mi? Bunları söylemek istemiyor musun hocam? Kendini kurtarmanın tek yolu başkalarını kurtarmak için çabalamaktır. Haydi öyleyse, öğretene öğretmen... Gel!”

Karşılık vermedim. İlah doğuran Kutsal Doğu, yüksek dağlar, Prometheus’un kayaya saplanmış çığlılığı... O yıllarda aynı kayalara saplanmış ırkımız bağıyordu. Tehlikedeydi; kendisini kurtarması için oğullarından birini çağırıyordu. Ve ben, hiç etliye sütlüye karışmadan, bu çekilen acılar bir düşmüş ve hayat da, sürükleyici bir tragedyaymış da, insanın bir aşamaya varıp eyleme katılması sanki büyük bir kabalık ve bön-lükmüş gibi, dinliyordum.

Dostum karşılık beklemeden ayağa kalktı. Vapur şimdi, üçüncü düdüğünü öttürüyordu. Heyecanını saklamış olmak için alaycı bir tavırla, “Sağlıcakla kal, kâğıt faresi!” dedi.

Yüreğindeki açığa vuramamanın ayıp olduğunu biliyordu. Gözyaşları, tatlı sözler, kararsız el işaretleri ve halkça içtenlik belirtisi sayılan hareketler, ona insanın yakışıksız çirkinlikleri gibi görünüyordu. Bu kadar çok sevişen biz, tatlı bir söz söylememiştik; canavarlar gibi oynuyor, birbirimizi tırmalıyorduk. O ince, alaycı ve uygardı, bense vahşi. O kendini denetlemeye alışkındı, ruhunun bütün belirtilerini, gülümseyişinin al-

tında kolaylıkla gizleyebiliyordu; bense haşin, yersiz, uyarlıktan kopmuş bir gülüş salıveriyordum.

Heyecanımı ben de sert bir sözle gizlemek istedim ama, utandım. Hayır, utanmadım; yapamadım. Elini sıktım; bu eli tutuyor, bırakmıyordum.

Gülümsemeye çalışarak, “Heyecanlandın mı?” dedi.

Soğukkanlılıkla, “Evet,” dedim.

“Neden? Yıllarca önce anlamadığımızı söylememiş miydik? Senin o sevdiğin Japonlar ne diyor? *Fuşo-din!* Ölçülülük, dayanıklılık, yüzün hareketsiz bir maske gibi gülümseyişi. Ama maskenin arkasında ne olup bitiyor, o bizim bileceğimiz iştir.”

Uzun bir cümle kurmamaya çalışarak yine, yanıtladım onu:

“Evet.”

Sesimin titreyişini önleyeceğimden emin değildim.

Vapurda, bir kampananın, kamaralardaki uğurlayıcıları dışarı kovaladığı duyuldu. İnce ince yağmur yağıyordu. Hava, ayrılığın dokunaklı sözleri, yeminler, uzun uzun öpüşmeler ve sık sık soluyarak yapılan son uyarılarla doluydu. Kadın kocasına, dost dostuna sarılıyordu. Sanki sonsuza dek ayrılıyorlardı; sanki bu küçük ayrılış onlara büyük ayrılışı hatırlatıyordu. Kampananın tatlı sesi birden ıslak hava içinde, sancaktan iskeleye bir ölüm çanı gibi yankılandı. Dostum eğildi, yavaşça, “Bak,” dedi, “sende acaba olacak kötülükleri önceden sezme gücü var mı?”

“Evet,” diye karşılık verdim.

“Böyle masallara inanıyor musun?”

“Ne, yani?”

Yanisi filan yoktu; inanmıyor ama, korkuyordum.

Konuşurken, bir karar versin diye kendisini sıkıştırdığım, onun da dayattıktan sonra kabul edip, “Sevdiğim için istediğini yapacağım,” diyerek dizime dokunduğu, en içten anlarımızda olduğu gibi, elini hafifçe sol dizimin üstüne koydu. Kirpikleri iki-üç kez kırıştı. Yine bana bakıyordu. Çok üzüntülü olduğumu anladı ve çok sevdiğim bir silah olan gülümseyişini kullanmakta kararsızlık gösterdi.

“Peki,” dedi. “Ver elini; eğer ikimizden biri ölüm tehlikesiyle karşılaşırsa...”

Utlanmış gibi durdu. Biz ki, yıllarca bu ruhötesi hava seferleriyle alay etmiştik ve ot yiyenleri, ruhçuları, sofileri ve ekto plazmacıları * aynı çukurun içine atardık...

Anlamaya çalışarak sordum:

“Yani?”

O, içine daldığı tehlikeli cümleden kurtulmak için aceleyle, “İşte böyle şakaya vuralım,” dedi. “Eğer ikimizden biri ölüm tehlikesiyle karşılaşırsa, hemen öbürünü hatırlasın ve nerede olursa olsun, ona haber versin... Kabul mü?”

Gülmek istedi, ama donmuş gibi kalan dudakları kıpırdamadı.

“Kabul,” dedim.

Dostum, heyecanının belli olduğundan korkarak aceleyle ekledi:

“Elbette ben, bu gibi boş ruh bağlantılarına inanmam!”

---

* Ekto plazma: Bir medyumun vücudundan çıktığı ileri sürülen uçucu maddenin adı. (Ç.N.)

“Zararı yok, olsun!” diye mırıldandım.

“Peki öyleyse, olsun; oynayalım bu oyunu. Kabul mü?”

“Kabul...”

Son sözlerimiz bunlar oldu. Sessizce el sıkıştık, parmaklarımız hasretle birleşti, sonra birden ayrıldılar... Sanki kovalıyorlarmış gibi arkama bakmadan aceleyle kaçtım. Başımı çevirerek son kez dostumu göreyim dedim, ama kendimi tuttum. İçimden şöyle demiştim:

“Geri dönme! Yürü!”

İnsanın ruhu sırf çamurdur; işlenmiş, hâlâ kabaklıyım doğranmış becerilere sahip, yontulmamış bir çamurdur ve temiz, sağlam olan hiçbir şeyi fark edemez; eğer yapabilseydi bunu, bu ayrılış ne kadar başka olurdu!

İşık artıyor, sanki iki seher birbirine karışıyordu; artık dostumun sevimli yüzünü daha iyi görüyordum, limanın rüzgârı içinde hareketsiz ve kederli, yağmurla yıkanıyor bu yüz. Kahvenin camlı kapısı açıldı, deniz uludu, içeri kısa bacaklı, sarkık bıyıklı, iki bacağının arası açık bir denizci girdi. Sevinçli sesler yükseldi:

“Hoş geldin, Kaptan Lemonis!”

Kaptan Lemonis sakın, ağır ve az konuşan bir adam gibi, tespihini çıkarmış, oynuyordu. Ben, görmemeye, işitmemeye, kaybolan hayali korumaya çalışıyordum. O zaman içimi dolduran öfkeyi, öfkeyi değil de, dostumun beni “kâğıt faresi” diye nitelediği zamanki utancı yeniden yaşamak mıydı bu? Hakkı vardı! Ben hayatı bu kadar sevmişim, nasıl olmuştu da bunca yıldır kâğıt ve mürekkeplere karışmışım? O ayrılış günümde dostum bana, daha iyi göreyim diye yardımda bulun-

muştı. Artık talihsizliğimin adını bildiğim için seviniyordum; belki onu daha kolay yenebilecektim. Sanki o artık dağılmış, cisimsiz ve elle tutulmaz halde değildi; sanki maddeleşmişti. Şimdi onunla görüşmem kolaylaşmış oluyordu.

Sanki, dostumun bu katı sözü, içimde sessizce yol almıştı da, o zamandan beri ben, kâğıtları bırakmak, eyleme geçmek için vesile arıyordum. Bu sefil kemirici hayvanın manevi silahım olmasından iğreniyor, utanıyordum. Bir ay geçmeden de kolayını buldum; Girit'in Libya'ya bakan kıyısında bırakılmış bir linyit ocağını kiraladım. Şimdi kâğıt fareleri sınıfından uzak; basit insanlar, işçiler ve köylülerle birlikte yaşamak üzere Girit'e gidiyordum.

Gitmek üzere hazırlanmıştım; üstelik bu yolculuğumun çok gizli bir anlamı varmış gibi, pek heyecanlıydım; yolumu değiştirmeye içten kararlıydım. "Ruhum," diyordum, "şimdiye kadar gölgeye bakıp duyuyordun; şimdi seni tene götürüyorum."

Hazırdım; ayrılışa pek az kalmıştı, kâğıtlarımı karıştırırken yarıda kalmış bir el yazısı buldum. Elime aldım, çekinerek sayfalarını çevirdim. İki yıldan beri içimde bir huzursuzluk, büyük bir hasret, sanki bir tohum vardı: Buda.

Onun, içimi durmadan yediğini, emdiğini, yerleştiğini hissediyorum. Büyümüştü. Tepiniyor, kaçmak için göğsümü tekmelemeye başlıyordu. Artık onu atamıyor, bunu yapamıyordum. Zaten böyle bir atışı yapmak için vakit çoktan geçmişti.

Bir ara, el yazısını böyle kararsız tutarken dostumun gülümseyişi havada sadece alay ve acıma halinde biçimlendi. Ben inatla, "Alacağım!" dedim. "Ondan

korkmuyorum, alacağım, kıs kıs gülme!” Bir çocuğu kundağına sararmış gibi kâğıdı dikkatle katladım ve aldım.

Kaptan Lemonis’in ağır ve kısık sesi duyuldu. Kulak kabarttım; fırtınada kayığın direklerini sarıp yalayan cinlerden söz ediyordu:

“Yumuşak, kaygan, tuttun mu ellerin ateşe bula-
nıyor; bıyıklarına sürmüştüm, bütün gece şeytanlar
gibi parlıyordum.* Böyle işte, gemiye deniz suyu doldu,
yüklemiş olduğum kömürler ıslandı, ağırlaştı. Gemi
yatmaya başladı. Ama Tanrı yardım etti, yıldırım in-
dirdi, kapaklar kırıldı ve deniz kömürle doldu. Gemi
hafifledi, yükseldi, ben de kurtuldum. Bu da geçti!”

Cebimden, yol arkadaşım saydığım küçük Dan-
te’mi çıkardım; pipomu yaktım, duvara yaslanıp yer-
leştim. Ama bir an duraladım; ölmez dizelerin neresin-
den başlayacaktım? “Cehennem”in yakıcı katranından
mı, “Araf”ın serin alevinden mi, yoksa doğrudan doğ-
ruya insan umudunun en yüksek katından mı başla-
malıydım? İstedığimi seçebilirdim. Ufacık Dante’mi
tutuyor, özgür olduğuma seviniyordum. Sabah sabah
sececeğim dizeler bütün günümü ayarlayacaktı.

Karar vermek için yoğunlaşmış hayalimin üzerine
eğildim, fakat vakit bulamadım; birden huzursuzluk
içinde başımı kaldırdım. Nasıl olduğunu bilmiyorum,
sanki başımın üstünde iki deliğin açıldığını duymuş-
tum; birden arkama dönüp camlı kapıya baktım. Umut
kafamdan şimşek gibi geçmişti: “Dostumu yine göre-
ceğim!” Mucizeyi karşılamaya hazırdım. Aldanmışım;

---

* Burada parlayan yakamoz olsa gerek. Yazar denizcilerin asılsız inanç-
larını belirtmek istiyor. (Ç.N.)

çok uzun boylu, kuru, patlak gözlü, altmış beşlik bir ihtiyar, yüzünü cama yapıştırmış, bana bakıyordu. Koltuğunun altında küçük, yassı bir bohça vardı.

En çok dikkatimi çeken şey, alaycı, üzgün, huzursuz ve alev alev yanan gözleriydi. Bana öyle görünmüştü gözleri.

Bakışlarımız bir an birleşince, aradığının ben olduğuma inanmış gibi, kararlı bir tavırla elini uzattı ve kapıyı açtı. Hızlı, kıvrak bir yürüyüşle masaların arasından geçerek önümde durdu.

“Yolculuk mu?” diye sordu. “Hayrola, ne yana?”

“Girit’e. Neden sordun?”

“Beni de götürür müsün?”

Dikkatle ona baktım. Çukurlaşmış yanaklar, kalın bir çene, kabarık favorili kırlaşmış kıvrıkcık saçlar, kıvılcımlanan gözler.

“Neden? Seni ne yapayım?”

Omuz silkti, alaylı, “Neden? Neden?” dedi. “İnsan nedensiz bir şey yapamaz mı? Şöyle keyfi için! Beni yanına aşçı olarak al, diyelim; çorba yapmasını bilirim.”

Gülmeye başladım. Kesin davranışı ve sözleri hoşuma gitmişti. Çorba da hoşuma giderdi. Uzaktaki ıssız kıyıya bu madrabaz ihtiyarı da birlikte götürsem kötü olmaz, diye düşündüm. Çorbalar, gülüşler, söyleşiler... Çok gezmiş, çok görüp geçirmiş Denizci Sinbad’a benziyordu; hoşuma gitmişti. Kocaman kafasını sallayarak, “Ne düşünüyorsun?” dedi. “Senin de terazin var, ha? Dirhemle ölçüyorsun demek? Bre ver kararını, terazileri de şeytan alsın!”

Çıkkık kemikli, ızbandut haliyle tepemde duruyordu; onunla konuşmak için başımı kaldırmaktan yoruluyordum. Dante’yi kapadım.

“Otur,” dedim. “Bir adaçayı içer misin?”

Oturdu; bohçasını dikkatle yandaki sandalyenin üstüne koydu. Alaylı, “Adaçayı mı?” dedi. “Gel buraya, kahveci! Bir rom!”

Romu yudum yudum içti; tadını çıkarmak için uzun süre ağzında tutuyor, sonra ine ine ısıtсын diye yavaş yavaş yutuyordu. “Duyarlı ve meraklı bir adam!” diye düşündüm.

“Ne iş yaparsın?” diye sordum.

“Bütün işleri! Ayak, el, kafa işlerini! Bir de iş seçecek değiliz ya.”

“Son olarak nerede çalışıyordun?”

“Bir maden ocağında. Bak, ben iyi bir madenciyimdir; madenlerden anlarım, damarları bulur, geçitler açar, kuyulara inerim; korkmam. İyi çalışıyordum, işçilerin başıydım. Başka tasam yoktu. Gel gör ki, şeytan gelip kuyruğunu soktu. Geçen cumartesi akşamı keyfe gelerek birkaç tane attım, o gün bizi denetlemeye gelen patronla karşılaştım ve herife bir temiz sopa çektim.”

“Peki, neden? Sana ne yaptı?”

“Bana mı? Hiiiç! Ama hiç! Adamı ilk kez görüyordum. Zavallı bize sigara da dağıtmıştı.”

“Öyleyse?”

“Uuf, sen de! Başka işin yok da soruyorsun! Öyle esti be birader! Sen değirmenci karısının kışında ortografi arıyorsun. Değirmenci karısının kıcı insanın aklıdır.”

İnsan aklının değişik tanımlarını okumuştum; ama bu bana en şaşırtanı gibi geldi ve hoşuma gitti. Yeni arkadaşına baktım; yüzü sanki kuzey rüzgârlarıyla yağmur-lar tarafından yenmiş gibi buruştu, oyuklarla, basba-yağı testere yenikleriyle doluydu. Birkaç yıl sonra başka

bir yüz, bende, aynı işlenmiş, acı çekmiş odun duygusunu uyandıracaktı: Panait Istrati'nin * yüzü...

“Peki, çıkınında ne var? Yiyecek mi, çamaşır mı, takımların mı?”

Arkadaş, omuzlarını kaldırıp güldü.

“Bana çok namuslu görünüyorsun,” dedi, “kusura bakma!”

Uzun, sert parmaklarıyla çıkınına okşadı.

“Hayır,” diye ekledi, “santurdur ** bu.”

“Santur mu? Santur çalar mısın sen?”

“Fukaralık bastığı zaman kahvelerde dolaşıp santur çalarım. Bu arada, kimi eski Makedonya hırsız havalalarını da söylerim. Sonra, bağış toplamaya başlarım. Nah, şu külahla! İçi metelikle dolar.”

“Adın ne senin?”

“Aleksi Zorba. Çok uzun boylu bir keşişe benzediğim ve başım yamyassı olduğu için, kızdırmak istedikleri zaman ‘Fırıncı Küreği’ diye de çağırırlar. Ne derlerse desinler. Bir zamanlar kavrulmuş kabak çekirdeği sattığımdan ötürü bana ‘Çakaçuka’ da derlerdi. Sözde nereye gidersem zarar verip tünediğim için bağ kütüklerine dadanan ‘Pas Hastalığı’ adını da takanlar oldu bana. Başka takma adlarım da var ama, onları da başka zaman anlatırım.”

“Peki, santuru nasıl öğrendin?”

“Yirmi yaşımıdaydım. Ta Olympos’un dibindeki köyümde açılan bir panayırdı, santuru ilk kez dinlemiştim. Soluğum tutuldu o zaman. Üç gün ağzıma lokma koymadım. Tanrı ruhunu bağışlasın, babam,

---

* 1884-1935 yılları arasında yaşamış Rumen yazar. (Y.N.)

** Kanunu andıran, tokmaklarla çalınan, madeni telli bir çalgı. (Y.N.)

‘Neyin var ulan?’ diye sordu. ‘Ben santur öğrenmek istiyorum.’ ‘Utanmıyor musun ulan? Sen Çingene misin? Çalgı mı çalacaksın?’ ‘Ben santur öğrenmek istiyorum.’ Vakti gelince evleneyim diye biraz para biriktirmiştim. Görüyorsun ya, çocukluk! Kanım kaynıyordu, bir de o sersemliğimle evlenmek istiyordum! Neyim var, neyim yoksa hepsini verip bir santur satın aldım. Nah işte, şu gördüğün santurumu alıp Selanik’e kaçtım. Recep Efendi adında, santur hocası, meraklı bir Türk’ü buldum. Ayaklarına kapandım. ‘Ne istiyorsun ulan Rumoğlu?’ diye sordu. ‘Ben santur öğrenmek istiyorum!’ ‘Peki ama, neden ayaklarıma kapanıyorsun?’ ‘Sana verecek param yok da, ondan!’ ‘Santura çok mu meraklısın?’ ‘Çok meraklıyım!’ ‘Peki ulan, otur, ben para falan istemem.’ Bir yıl yanında kaldım. Öğrendim. Tanrı kemiklerini aziz etsin, şimdi ölmüştür. Tanrı, cennete soksun Recep Efendi’yi! Santuru öğrendiğimden beri başka bir adam oldum. Gamlı olduğum ya da fukaralık bastırıldığı zaman santur çalıp hafiflerim. Ben çalarken başkaları konuşsa duymam; duysam da konuşamam. İsterim, isterim ama, yapamam.”

“Neden ama Zorba?”

“Ee, sevda bu.”

Kapı açıldı; denizin uğultusu yine kahveye doldu, ayaklarla eller titredi. Köşeme daha çok sokuldum, pal-toma sarındım, dayanılmaz bir mutluluk duyuyordum.

“Nereye gideceğim?” diye düşündüm. “Burada iyiyim. Yıllarca sürsün bu an!”

Karşımdaki tuhaf konuğa baktım, gözlerini üzerine dikmişti, küçük, yuvarlak ve simsiyah gözlerini; akında kırmızı damarcıklar vardı, bakışlarıyla beni deldiğini ve doyamadan yokladığını hissediyordum.

Nikos Kazancakis'in en çok sevilen ve okunan başyapıtı **Zorba**, Girit'e gelen bir İngiliz'in ve hayatına giren bir kasırganın, Aleksî Zorba'nın hikâyesi. Savaşıyla, tutkusuyla ve hazlarıyla hayatın her meyvesini tatmış olan Zorba'nın yalın bilgeliği ve zaptedilemez yaşama sevinci bulaşıcıdır. Birbirlerine tamamen zıt olsalar da, yaşama sığmayan bu karakter, genç adama hayata ve yaşamaya dair çok şey öğretecek, onu Akdeniz'e özgü bir aydınlanma yoluna çıkaracaktır.

Hayatın sunduğu tüm deneyimlerin peşinden tutkuyla giden, ümitsizlikleri kollanını açıp dans ederek def eden Zorba'nın öyküsü, edebiyatın simgeleşmiş ve ölümsüzleşmiş karakterlerinden birinin portresi. Varoluşumuzu güzellikleriyle ve acılarıyla dolu dolu yaşamaya çağıran, devirlere meydan okuyan bir yaşam rehberi.

